

Інформаційна довідка
щодо порядку призначення одноразових виплат
за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням*

Анотація. Інформаційна довідка присвячена аналізу норм законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування в частині забезпечення права сім'ї та кожної особи, яка мала право на одержання утримання від потерпілого, на отримання одноразових страхових виплат у разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві. Розглянуто пропозиції удосконалення правового регулювання порядку призначення одноразових страхових виплат у разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві.

Ключові слова: загальнообов'язкове державне соціальне страхування, смерть потерпілого від нещасного випадку на виробництві, сім'я, одноразова допомога, одноразова страхова виплата.

Вступ.

Розвиток України як соціальної, правової держави неможливий без створення ефективної системи соціального захисту населення, основною складовою якої є загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Наразі завершується черговий етап реформування соціального страхування, який супроводжується оновленням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Основна мета – підвищення рівня гарантій прав застрахованих осіб та збільшення розмірів страхового забезпечення. У рамках реформування здійснюються заходи, спрямовані на удосконалення діяльності всіх інституцій, які задіяні в забезпеченні прав застрахованих осіб і членів їхніх сімей, у тому числі шляхом застосування технологій штучного інтелекту (ШІ).

Досягнення завдань реформування потребує належного організаційно-фінансового забезпечення та якісного законодавства.

Основна частина.

Правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування визначені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» (у редакції Закону № 2620-ІХ від 21.09.2022) (далі – Закон)¹. Із 1 січня 2023 року страхові виплати за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, здійснює Пенсійний фонд України. Страхові виплати призначаються виключно в грошовій формі за зазначеним у заяві місцем фактичного проживання одержувача страхової виплати в межах України

---

¹ Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23 вересня 1999 року № 1105-ХІV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14?find=1&text=%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F+#w1_1

незалежно від задекларованого або зареєстрованого місця проживання одержувача страхової виплати².

У разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві його сім'ї виплачується одноразова допомога в сумі, що дорівнює сорока розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом на день настання права на страхову виплату. До того ж, виплачується одноразова страхова виплата кожній особі, яка мала право на одержання утримання від потерпілого, а також його дитині, яка народилася протягом не більш як десятимісячного строку після смерті потерпілого, у сумі, що дорівнює восьми розмірам мінімальної заробітної плати, встановленої законом на день настання права на страхову виплату (частина п'ята статті 36 Закону).

Для призначення страхових виплат у разі смерті потерпілого особи, які мають право на такі виплати, подають заяву в електронній формі засобами Порталу Дія (за наявності технічної можливості) або вебпорталу Пенсійного фонду до органу, що призначає страхову виплату. Заява може бути подана у формі паперового документа³.

Однак активні міграційні процеси, масове вимушене переміщення осіб, значне навантаження на територіальні відділення Пенсійного фонду України, неповна оцифровка необхідної інформації для призначення страхових виплат нерідко спричиняють випадки відмови у призначенні страхового забезпечення з формальних підстав.

Із метою удосконалення порядку призначення одноразових страхових виплат розроблено законопроект «Про внесення змін до статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» щодо забезпечення отримання одноразових страхових виплат на сім'ю у разі смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві» (реєстр. № 12075 від 27.09.2024). Проектом пропонується внести зміни до статті 36 Закону, якими передбачити, що виплата одноразової допомоги сім'ї потерпілого у разі його смерті та одноразових страхових виплат кожній особі, яка мала право на одержання утримання від потерпілого, здійснюється незалежно від зареєстрованого місця проживання членів сім'ї потерпілого, який помер внаслідок нещасного випадку на виробництві.

Розглянувши законопроект, вважаємо за доцільне висловити таке.

Зауваження концептуального характеру. Положення законопроекту є дискусійними з погляду доцільності їх регламентації на рівні закону. Відповідно до статті 116 Конституції України Кабінет Міністрів України вживає заходи щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Кабінет Міністрів

---

² Порядок здійснення страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1467. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2022-%D0%BF#Text>

³ Порядок призначення, перерахування та здійснення страхових виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, затверджений постановою правління Пенсійного фонду України 26 січня 2024 року № 4-1 (зареєстровано в Міністерстві юстиції України 11 березня 2024 р. за № 353/41698). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0353-24#n17>

України безпосередньо або через органи виконавчої влади забезпечує реалізацію передбачених законом прав, у тому числі шляхом прийняття підзаконних нормативно-правових актів. У такий спосіб регламентації не переобтяжується зміст норм закону, а врегулювання порядку призначення одноразових страхових виплат підзаконними нормативно-правовими актами забезпечуватиме динамічність і детальність їх положень, особливо щодо виплат, одержувачем яких є такий суб'єкт, як сім'я⁴, а не член сім'ї.

Сім'я як колективний суб'єкт правовідносин із соціального страхування має певні особливості, які можуть вплинути на порядок реалізації права на страхову виплату. Перша особливість полягає у визначенні поняття «сім'я», яке не міститься в Законі, але передбачено Сімейним кодексом України (далі – СК України). Відповідно до статті 3 СК України сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає (абзац 3 частини другої статті 3 СК України).

Друга особливість полягає в порядку призначення одноразової допомоги сім'ї потерпілого та її виплати в рівних частинах особам, які складають сім'ю і звернулися за її призначенням із заявою (заявами) та документами, що посвідчують родинні зв'язки чи повноваження. Якщо після призначення одноразової допомоги за її отриманням звертаються інші особи, які мають на це право, питання розподілу одноразової допомоги вирішується ними за домовленістю з особами, які отримали таку допомогу, або в судовому порядку. Таким чином, встановлення складу сім'ї, зокрема відповідно до статті 3 СК України, є елементом порядку призначення одноразової допомоги сім'ї потерпілого, а також основним критерієм, який вплине на розмір частин цієї допомоги для кожної особи.

Водночас, з урахуванням права вільного пересування та вільного вибору особою свого місця проживання, у Законі, до якого пропонуються зміни, не міститься вимог щодо спільного проживання саме осіб, які складають сім'ю, про що, на нашу думку, і має зазначатися в положеннях законопроекту:

«Виплата одноразової допомоги сім'ї здійснюється незалежно від зареєстрованого місця проживання осіб, які складають сім'ю потерпілого». Щодо одноразових страхових виплат кожній особі, яка мала право на одержання утримання від потерпілого, то необхідність врегулювання умови щодо місця проживання (реєстрації) взагалі відсутня.

Назва і положення законопроекту не відповідають вимогам юридичної техніки та потребують редакційного корегування в частині назви допомоги.

Висновки.

Удосконалення законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування є важливим у контексті забезпечення гарантій права осіб

---

⁴ Сім'я як суб'єкт соціально-захисних відносин за всіма ознаками тяжіє до поняття «домогосподарство». Законодавство з питань соціального захисту наділяє ознаками галузевої правосуб'єктності ті сім'ї, факт створення яких не підтверджується актами громадянського стану. Так, норми Закону «Про соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» відносять до суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин сім'ю, яка може підтвердити факт спільного проживання, ведення господарства та наявності взаємних прав і обов'язків (пункт 6 рішення Конституційного Суду від 3 червня 1999 року № 5-рп/99). URL: <https://ccu.gov.ua/docs/401>

на страхові виплати. Врахування пропозицій дозволить уникнути ризику правової невизначеності між поняттям осіб, які складають сім'ю (сім'я) та членом сім'ї.

Варто відзначити низку інших проблем, зокрема щодо забезпечення такої функції соціального страхування, як профілактика настання страхових випадків. Наразі профілактичні заходи фактично замінено постфактум реакцією на їх настання.

Прискорення процесу завершення інтеграції різних інформаційних систем до Єдиної інформаційної системи соціальної сфери (як уніфікованого довідково-інформаційного ресурсу соціальної сфери) знизить ризики порушення прав застрахованих осіб на підставі формальних причин.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

* Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.